

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทลื้อ ชาวม้งและ
ชาวเข่าในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน

ชื่อผู้เขียน

นางสาวจันทรรักษ์ ไตรวานนท์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาชีววิทยา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ดร.ชูศรี ไตรสนธิ

ประธานกรรมการ

ผศ.ปริทรรศน์ ไตรสนธิ

กรรมการ

ดร.วีระชัย ณ นคร

กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชในการดำรงชีวิตของชาวไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย อ.ปัว ชาวม้ง หมู่บ้านคอยด้ว และชาวเข่า หมู่บ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา จ.น่าน ซึ่งศึกษาจากการสอบถามชนิดพืชจากชาวพื้นเมืองโดยตรงถึงส่วนที่นำมาใช้ วิธีการใช้และประโยชน์จากการใช้ โดยจะนำตัวอย่างพืชที่ได้มาตรวจสอบถึงชื่อชนิดจากลักษณะทางสัณฐานวิทยา ซึ่งอาศัยรูปวิธานและเทียบตัวอย่างพืชจากหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ และเก็บตัวอย่างพืชไว้ที่หน่วยวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากการศึกษาพบตัวอย่างพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ 273 ชนิด 221 สกุล 98 วงศ์ แบ่งเป็นพืชอาหาร 98 ชนิด สมุนไพร 162 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 11 ชนิด และพืชประโยชน์อื่น ๆ 31 ชนิด พบพืชเฉพาะถิ่น 1 ชนิด คือ บ่าบุกต้นเดี่ยว (*Maesa glomerata* K. Larsen & C.M. Hu) ซึ่งม้งใช้รากต้มน้ำดื่มแก้อาการป่วยเรื้อรัง

พืชที่น่าสนใจ ได้แก่ สมุทรโคคม (*Sorghum vulgare* var. *saccharatum* Boerl.) เข้ารับประทานลำต้น มีรสชาดหวานเหมือนอ้อยแต่กากหยาบกว่าอ้อย และเมล็ดยังนำไปเลี้ยงสัตว์ น่าจะส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์เพื่อที่จะได้นำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำตาลอีกชนิดหนึ่ง

ไช้ปู้ใหญ่ (*Rubus alceifolius* Poir.) หนามไช้กึ่ง (*Rubus ellipticus forma obcordatus* Franch) ส้มกึ่ง (*Rubus moluccanus* Linn.) ผลสุกมีรสชาติหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย น่าจะลองนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ เช่น แยมผลไม้ ซึ่งในอนาคตควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์ให้ดีขึ้น ข่าคม (*Alpinia zerumbet* Burt & R.M. Smith) มังและเย้าใช้ผลและเหง้าประกอบอาหารช็อคช็อกอ่อนเผาไฟนำมาจิ้มน้ำพริก นอกจากเป็นพืชอาหารแล้วช็อคช็อกยังมีความสวยงามควรที่จะมีการปรับปรุงพันธุ์และส่งเสริมให้มีการปลูกเป็นไม้ตัดดอก

พืชสมุนไพรที่น่าสนใจ ได้แก่ ว่านพระฉิม (*Dioscorea bulbifera* Linn.) มังนำลำต้นมาต้มหรือดองเหล้าดื่มเพื่อเพิ่มสมรรถภาพของผู้ชาย กก (*Cyperus* sp.) และ หญ้าคมบางเขา (*Scleria terrestris* Fassett) มัง ใช้ทั้งต้น ต้มน้ำให้สตรีดื่มเมื่อต้องการทำแท้ง, พวงแก้วกุดั่น (*Clematis smilacifolia* Wall.) มังใช้รากต้มน้ำดื่มหรืออาบแก้โรคหนองใน

Thesis Title	Ethnobotanical Study of the Tai Lue, Hmong and Yao in Some Areas of Nan Province	
Author	Ms. Jantrararuk Tovaranonte	
M.S.	Biology	
Examining Committee	Dr. Chusie Trisonthi	Chairman
	Assistant Prof. Paritrat Trisonthi	Committee
	Dr. Weerachai Narakorn	Committee

Abstract

An ethnobotanical study of Tai Lue of Ban Hia, Hmong of Ban Doi Tiu and Yao of Ban Suncharem in Nan Province was conducted to investigate the traditional usage of plants for their daily life. The study started by interviewing the villagers about the common name of plants, the parts of usage and its benefits. Collected specimens were identified for their scientific names based on morphological characters and compared with information from flora reference and the specimens at the Herbarium, Royal Forest Department. All specimens were stored at Ethnobotanical Research Section, Biology Department, Faculty of Science, Chiang Mai University.

The result was indicated that a total of 273 species in 221 genera and 98 families could be utilised by the hill tribe. The plants were divided into 4 groups: 98 species of food plant, 162 species of medicinal plant, 11 species of economic plant and 31 species of other usage. Among 273 species, an endemic species was recorded: *Maesa glomerata* K. Larsen & C. M. Hu a small tree which Hmong used its was from the boiled root as a medicine to cure chronic sicknesses. An interesting species is *Sorghum vulgare* var. *saccharatum* Boerl. which yield sweet stem is similar to *Saccharum officinarum* Linn. but the fibers are rougher. Besides

its seed can be used to feed animal. A large number of this species should be promoted as raw material for sugar industry. Ripen fruit of *Rubus alceifolius* Poir., *Rubus ellipticus forma obcordatus* Franch and *Rubus moluccanus* Linn. have sweet and sour taste good to make jam. Moreover rhizome and fruit of *Alpinia zerumbet* Burt & R.M. Smith is consumed by Yao and Hmong while the very beautiful inflorescence could also be promoted as an ornamental species.

Some interesting medicinal plants are *Dioscorea bulbifera* Linn. that male Hmongs use as aphrodisiac, while whole parts of *Cyperus* sp. and *Scleria terrestris* Fassett are used by female hmongs for an abortion. Moreover, the the water from boiled root of *Clematis smilacifolia* Wall. is used by Hmongs to cure gonorrhoea.